

3.7. Аналіз транскордонних та терористичних загроз у 2009 році

Транскордонні загрози

У 2009 році в Україні та суміжних з нею державах існувала небезпека транскордонних загроз ураження населення і навколишнього середовища в межах прикордонних територій від радіаційних, хімічних, гідродинамічних та інших об'єктів.

Північний напрямок

На півночі Україна межує з Республікою Білорусь та з Російською Федерацією (Волинська, Рівненська, Житомирська, Київська, Чернігівська області).

Для Волинської області потенційно можливими джерелами техногенно-екологічної загрози з боку Білорусі є Білозірська водоживильна система та Хотиславський кар'єр будівельних матеріалів.

Білозірська водоживильна система забезпечує подачу на територію Республіки Білорусь води з р. Прип'яті через Вижівський водозабір, який розміщується у районі с. Залухово Ратнівського району Волинської області, для наповнення Дніпро-Бузького каналу (ДБК) Білорусі.

Функціонування Білозірської водоживильної системи пов'язане з гідрологічним режимом р. Прип'яті на ділянці нижче від Вижівського водозабору і, певним чином, впливає на перерозподіл річкового стоку та якість води у річці на території розміщення національного парку Прип'ять-Стохід, рішення про створення якого було прийнято у 2007 році.

Головною проблемою є дотримання стабільного гідрологічного режиму води у р. Прип'яті та в озерах Святе, Волянське, Біле, які знаходяться на території Волинської області і використовуються як джерела забору та накопичення води для потреб ДБК в Білорусі.

У безпосередній близькості до кордону з Україною у Малоритському районі Брестської області розташований Хотиславський кар'єр будівельних матеріалів.

Будівництво кар'єру розпочато у 1990-х роках. Кар'єр має проектну площу більше 240 га, глибину 35 м із загальним обсягом розробки 93 млн. тонн будівельного піску і 117 млн. тонн крейди і мергелю. Розробка планується протягом 45 років із щорічним відпрацюванням 4-5 га на повну потужність розрізу. У 1995 році роботи в кар'єрі було припинено.

За інформацією Брестського обласного комітету природних ресурсів та охорони навколишнього середовища від 24.11.2008, у липні 2008 року Мінприроди Республіки Білорусь відізнало висновок державної екологічної експертизи від 16.12.2005 №414 за проектом "Кар'єр родовища "Хотиславське". Виходячи із сучасної ситуації, коли роботи з будівництва Хотиславського кар'єру відновлюються, у першу чергу доцільно:

- відновити в повному обсязі систему моніторингу в зоні впливу Хотиславського кар'єру, а також на території Шацького НПП,

що потребує відповідного фінансування;

- клопотати у встановленому порядку на міждержавному рівні перед білоруською стороною стосовно надання українській стороні проектної документації будівництва об'єкту для проведення державної екологічної експертизи.

Особливістю цього об'єкта є те, що розкриття кар'єру здійснювалось у безпосередній близькості від покрівлі верхньокрейдяних порід, які вміщують напірний водоносний горизонт - джерело живлення карстових озер на території Волинської області, у безпосередній близькості до території Шацького національного природного парку (близько 15 км).

Потенційно небезпечним з огляду на можливе порушення звичних гідрогеологічних та гідрологічних умов існування озер Шацького національного природного парку є створення та функціонування сховища радіоактивних відходів поблизу с. Струга Малоритського району Республіки Білорусь.

Певного впливу на стан територій України, суміжних з Республікою Білорусь, зокрема на гідрологічні та гідрохімічні характеристики стоку р. Прип'ять і природний стан розташованих у її заплаві заповідних територій може завдати освоєння покладів міді у Ратнівському районі, де вже розпочато пошуково-розвідувальні роботи.

У 2007 році було розроблено регламент взаємодії Брестського обласного управління МНС Республіки Білорусь і Головного управління МНС України в Волинській області у разі загрози або забруднення навколишнього середовища, аварій, пожеж та інших надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, який затверджений під час зустрічі заступників Уповноважених українсько-білоруської міжурядової Угоди про спільне використання та охорону транскордонних вод.

З метою попередження та ліквідації надзвичайних ситуацій транскордонного характеру, Головне управління МНС України в Волинській області проводить роботу щодо розвитку співпраці з польськими та білоруськими колегами.

Спільно з воєводським управлінням Державної пожежної служби в місті Білосток, повітовим управлінням Державної пожежної служби в місті Соколов Підляський Мазовецького воєводства, міським управлінням Державної пожежної служби в місті Біла Підляска Люблінського воєводства Республіки Польща Брестським та обласним управлінням Республіки Білорусь здійснюється підготовка проектів для участі у конкурсі Європейської комісії в рамках програми транскордонного співробітництва ЄСП "Польща-Білорусія-Україна 2007-2013".

Ця робота спрямована на покращення матеріально-технічного забезпечення підрозділів пожежно-рятувальної служби області спеціальною пожежною і рятувальною технікою, обладнанням європейського зразку і здійснюється з метою розвитку співробітництва між рятувальними

службами трьох країн шляхом обміну досвідом, проведення спільних навчань для покращення взаємодії у сфері попередження і ліквідації надзвичайних ситуацій екологічного характеру, що можуть загрожувати безпеці населення прикордонних територій.

У серпні 2008 року розпочалися роботи з утилізації пестицидів відповідно до програми TACIS Добросусідство країн Польщі, Білорусії та України "Покращення навколишнього природного середовища в басейні річки Західний Буг у 2008-2009 роках". Відповідно до цієї програми протягом 2008-2009 років у п'яти прикордонних районах області (Іваничівському, Володимир-Волинському, Любомльському, Локачинському, Турійському) успішно виконувались роботи з утилізації непридатних пестицидів за кошти Євросоюзу на суму близько 19 тис. грн., у 2009 році додатково утилізовано 178 тонн пестицидів.

Чернігівська область на заході та північному заході межує з Гомельською областю Республіки Білорусь, на півночі - з Брянською областю Російської Федерації.

Джерелом негативного впливу на стан водних об'єктів Чернігівщини з території Республіки Білорусь є господарська діяльність КП "Гомельводоканал" та сільськогосподарського комплексу по відгодівлі свиней "Сож" (с. Кравцова Гомельського району). Незважаючи на те, що стічні води КП "Гомельводоканал" проходять механічну та біологічну очистку з подальшим скидом у р. Сож, у результаті потенційної аварійної ситуації на сільськогосподарському комплексі можливий скид стічних вод у р. Добрянку. Потужність очисних споруд 180 тис. куб. м на добу.

Потенційно небезпечним об'єктом для Чернігівської області є Гомельський хімічний завод, на якому проводиться виробництво мінеральних добрив, в основному фосфорних, і зберігається близько 15 млн. тонн мінеральної сировини для виготовлення добрив. Однак протягом останніх 5 років фактів аварійних викидів у атмосферне повітря зафіксовано не було.

З боку Російської Федерації джерелами негативного впливу на стан водних об'єктів басейну р. Десни можуть завдати ВАТ "Погарський м'ясокомбінат", ГУП "Погарські інженерні мережі" та Погарське МУЖКГ.

Стічні води від промислових підприємств районного центру Погар та з приватного сектору надходять на очисні споруди ГУП "Погарські інженерні мережі". Стічні води проходять механічну і біологічну очистку з наступним скидом у р. Судость. Проектна потужність очисних споруд 4,25 тис. куб. м на добу. Фактично надходить 1100 куб. метрів.

У результаті тривалого терміну експлуатації очисні споруди ВАТ "Погарський м'ясокомбінат" втратили дренажні властивості, через близьке залягання підземних вод поля фільтрації були пошкоджені, перетворились у ставки-накопичувачі стічних вод, фактично втратили функції очисних споруд біологічної очистки і практично не

підлягають ремонту. Поля фільтрації, які розташовані у водоохоронній зоні р. Варенець, відділені від річки земляною дамбою, що не виключає прориву й аварійного скиду забруднених стічних вод у річку.

Крім того, область розміщена в зоні потенційно небезпечного впливу можливих аварій на трьох АЕС: Курської і Смоленської АЕС (Росія) з викидом 10 % активності та Інгалінської АЕС (Литва) з викидом до 50 % активності.

Північно-східний та східний напрямки

На півночі і сході з Російською Федерацією, упродовж 498 км з Брянською, Курською та Белгородською областями, межує Сумська область.

Особливу небезпеку за можливими наслідками можуть становити аварії на Курській АЕС (м. Курчатів, Курська обл., Росія), де експлуатується 4 діючих атомних реактори РВПК потужністю 1000 мВт кожний, яка розташована за 100 км на північ від обласного центру м. Суми.

Радіаційні аварії на Курській АЕС з викидом 10% радіоактивних продуктів одного реактора за межі санітарно-захисної зони станції можуть створити зони забруднення (з різними рівнями радіації) загальною площею 23,8 тис. кв. км та населенням 1194,6 тис. осіб. Максимальному радіоактивному забрудненню територія області може підпадати при північному і північно-західному вітрі за швидкості 5 м/сек., із викидом в атмосферу 50% напрацьованих радіоактивних продуктів, незалежно від хмарності і часу доби.

Курська АЕС має ставок-охолоджувач першої та другої черги, який розташований на заплаві р. Сейм між захисною дамбою та лівобережною надзаплатною терасою. Русло р. Сейму відведено в обхід водойми з півночі по спрямленому штучному руслу-каналю довжиною 8,5 км. Усі споруди ставка-охолоджувача знаходяться в задовільному стані. Масштабність несприятливих процесів, які можуть виникнути при прориві дамб, що укріплюють береги, досягне площі затоплення прилеглих територій відповідно в 10- та 15- кілометрових зонах. Внаслідок цих проривів можливе потрапляння забруднюючих речовин у відкриті водотоки, рівень забрудненості води в р. Сеймі різко підвищиться і може навіть фіксуватися на транскордонному створі в с. Тьоткіне.

Незадовільний технічний стан гідроспоруд Костянтинівського водосховища (2,993 млн. куб. м), розташованого на транскордонній ділянці Сумської та Курської областей на р. Синяк, може стати причиною виникнення аварійної ситуації у разі високого водопілля. Передбачувана площа затоплення прилеглих територій Курської області - 10-кілометрова зона. На цей час обидві заінтересовані сторони докладають зусиль для проведення необхідних ремонтних робіт і запобігання можливим негативним явищам.

По території області проходять п'ять магістральних газопроводів загальною довжиною 750 км, а також газопровід регіонального значення Бельськ - Суми, довжиною 108 км. Усього на магістральних газопроводах налічується

110 найбільш небезпечних ділянок. Особливу небезпеку викликає експлуатація регіонального газопроводу Бельськ-Суми, який експлуатується більше 38 років (нормативний ресурс складає 25 років).

Через територію області проходять 3 нафтопроводи загальною довжиною 564 км. В зв'язку з несвоєчасним ремонтом та заміною ділянок нафтопроводів НГВУ "Охтирканафтогаз" в останні роки виникло понад 60 поривів нафтопроводів. Існує загроза вибуху і токсичного забруднення повітря та ґрунту в місцях можливого витікання нафтопродуктів.

Прикордонна Харківська область межує з Белгородською областю Російської Федерації, де розташовані Шебекинський хімічний комбінат, Белгородський та Старооскольський цементні комбінати, магістральні газопроводи Шебелинка - Белгород (об'єм газу 4700 куб. м) і Шебелинка-Острогжськ (об'єм газу 18700 куб. м), аміакопровід Тольятті - Одеса (480 тонн аміаку, глибина зони ураження до 20,9 км).

У Донецькій та Луганській областях найбільшою транскордонною водною рікою є Сіверський Донець з основними притоками - річками Казенний Торець, Кривий Торець, Бахмутка. У Донецькій області транскордонними є також річки Міус та Кринка.

У рамках Угоди між Урядами Російської Федерації та України про спільне використання й охорону транскордонних водних об'єктів від 20.10.1992 здійснюється регулярне спостереження за гідрохімічним станом р. Сіверського Донця в основних контрольних створах, у тому числі прикордонному створі в с. Попівка.

Західний та південно-західний напрямки

Особливістю геологічної будова земель Львівської області, яка межує з Підкарпатським воєводством Республіки Польща, є те, що течія транскордонних річок спрямована у бік Республіки Польща. З Польської сторони тече р. Стрв'яж басейну р. Дністра, до якої потрапляють стоки від новозбудованих очисних споруд м. Устшики Дольні та р. Солокія. Багаторічні дослідження стану атмосферного повітря, які проводяться в рамках моніторингу Інспекторатом охорони довкілля в м. Жешові, фіксують перевищення допустимих за європейськими нормами параметрів тільки бенз(а)пірену у м. Перемишлі.

Через Львівську область проходить Головний Європейський вододіл, тому забруднення поверхневих вод зовні немає, але з верхів'їв рік, що протікають у західному регіоні, місцеві забруднення поверхневих вод Дністра, Дніпра (басейн Чорного моря) і Західного Бугу (басейн Балтійського моря) створюють загрозу виникнення транскордонного забруднення цих вод.

Кордон з Республікою Польща перетинають 23 річки, 11 каналів і 1 потічок, з них:

- у напрямку Польща-Україна - 4 річки, 9 каналів;
- у напрямку Україна - Польща - 16 річок,

2 канали та 1 потічок;

- вдовж кордону - 3 річки.

Через всі зазначені водні об'єкти можливе транскордонне забруднення вод та територій суміжних держав.

На підставі двосторонніх міжурядових угод між Урядом України та Урядами Угорської Республіки та Словацької Республіки з питань водного господарства на прикордонних водах спільно з природоохоронними органами зазначених країн здійснюється контроль за якістю поверхневих вод транскордонних водотоків басейну р. Тиса, проводяться спільні заходи у разі їх забруднення.

Забруднення річок відбувається, в основному, під час аварійних скидів зі шламосховищ гірничовидобувних підприємств.

У той же час, джерелом транскордонних техногенно-екологічних загроз у Львівській області є транскордонні нафто- і газо- продуктопроводи, підземні сховища газу, родовища корисних копалин. На Львівщині розробляються небезпечні у транскордонному аспекті три родовища: Коханівське нафтове та Хідновицьке і Свидницькі газові, розкурюється Бітлянська нафтогазова площа, планується Старявська та Буцівська.

Територією області проходить газопровід високого тиску Уренгой - Помари - Ужгород. Загрозу виникнення великомасштабних пожеж створюють компресорні газорозподільні станції, а також об'єкти підземного зберігання газу. Транзит нафти і нафтопродуктів транснаціональними трубопроводами супроводжуються техногенними й антропогенними аваріями із забрудненням ґрунту та поверхневих вод, які пов'язані з несанкціонованими пошкодженнями трубопроводів з метою крадіжки нафтопродуктів, а також корозією окремих ділянок труби, порушення цілісності яких виникає під час прокачки нафтопродуктів.

За даними Державної екологічної інспекції в Івано-Франківській області, на суміжних прикордонних територіях не здійснювалось будівництво небезпечних об'єктів - потенційних носіїв транскордонних техногенно-екологічних загроз.

Разом з тим, на території області розташовані Бурштинська теплова електрична станція, промислові об'єкти гірничої хімії, зокрема сховища відходів ДП "Калійний завод" ВАТ "Оріана", очисні споруди міста Коломия.

Повністю заповнене хвостосховище № 2 площею 48 га, де зберігається 9,7 млн. куб. м відходів, з яких 1,7 млн. куб. м у рідкому стані. Рівень рідкої фази зростає за рахунок атмосферних опадів. На цей час рівень розсолів знаходиться на 0,5 м від рівня дамби.

Небезпечною є ситуація із зростанням об'ємів розсолів у відпрацьованій ділянці Домбровського кар'єру ВАТ "Оріана". У південній його ділянці накопичилося 5,2 млн. куб. м розсолів. Щороку у кар'єрі, внаслідок розчинення відкритих земних порід атмосферними опадами, утворюється додатково 1,2-1,4 млн. куб. м розсолів. Розвиток

карстових процесів, які останніми роками різко зростають, може призвести до потрапляння розсолів у підземні водоносні горизонти басейну річок Лімниця та Дністер.

У разі виникнення аварійної ситуації (прориву дамби), раптовий вилів великої кількості сольової пульпи призведе до забруднення розсолами басейнної системи р. Дністра та виникнення надзвичайної техногенно-екологічної ситуації з катастрофічними соціальними наслідками як для України, так і для держав Європейського Союзу.

Орієнтовна площа засоленних підземних вод складає 900 гектарів. Результати моніторингу свідчать про тенденцію до поширення ареалу забруднень у напрямку р. Лімниця, де розташований інфільтраційний водозабір міста Калуш.

Серйозну техногенну загрозу в області створює мережа трубопроводного транспорту. Загальна довжина магістральних газопроводів становить понад 1600 км, у т.ч. газопроводів міжнародного значення "Прогрес" - 168 км., "Уренгой - Помари - Ужгород" - 170 км, "Союз" - 116 кілометрів. Найбільшу загрозу для виникнення надзвичайних ситуацій становлять місця повітряних та підземних переходів трубопроводів через різноманітні перешкоди.

Потенційну техногенно-екологічну загрозу для Чернівецької області становлять карстові процеси, активізація яких на території Румунії здатна спровокувати прискорення аналогічних процесів у Дністровсько-Прутському міжріччі.

Серед потенційних загроз техногенно-екологічного характеру, що можуть мати негативний вплив на територію України у Вінницькій області, є, у першу чергу, виробнича діяльність гранітного кар'єру, розташованого на правому березі р. Дністра (біля с. Косеуць), та об'єкти водопровідно-каналізаційного господарства міста Сороки на території Республіки Молдова.

Від вибухових робіт на кар'єрі в будинках жителів с. Пороги Ямпільського району з'являються тріщини, через роботу дробильних установок повітря забруднено гранітним пилом.

Очисні споруди каналізації м. Сороки, що експлуатуються з 1980 р., розташовані на землях Цекинівської сільської ради Ямпільського району, не працюють з 2002 року. Технологічне устаткування та обладнання споруд вийшло з ладу і фактично відновленню не підлягають, але стічні води молдавською стороною скидаються. Стоки безпосередньо на територію України не надходять, однак створюють потенційну небезпеку через відсутність споруд з їх очищення. Будівництво очисних споруд каналізації для потреб м.Сороки необхідно здійснити на території Республіки Молдова.

Орієнтовна вартість будівництва нових очисних споруд еквівалентна близько 70 млн. грн., що відкладає реалізацію даного проекту на 7-8 років. Будівництво очисних споруд у м. Сороки не розпочато, питання фінансування їх будівництва не вирішено. Орієнтовна вартість ремонтних робіт на

Цекинівських очисних спорудах для забезпечення їх безаварійної роботи еквівалентна близько 36 млн. гривень.

Небезпеку також становить мулове господарство очисних споруд каналізації (ОСК), яке розташоване у 100-метровій прибережній захисній смузі на лівому березі р. Дністра. За час роботи ОСК мул з мулових майданчиків не вивозився. Розміщення цих відходів у прибережній захисній смузі, що є природоохоронною територією з режимом обмеженої господарської діяльності, суперечить вимогам пункту 6 ст. 89 Водного кодексу України.

Питання збереження та відтворення природних ресурсів р. Дністер, як транскордонної ріки, неможливе без спільних дій як України, так і Республіки Молдова.

Проте залишаються практично не реалізованими заходи, передбачені Протоколом засідання совместной українсько-молдавской рабочей группы по дальнейшей эксплуатации Сорокских очистных сооружений від 21.09.2001, домовленостей українсько-молдовських переговорів, що створює підставу для додаткового порушення питання будівництва нових ОСК м. Сороки на міждержавному рівні.

Є доцільним також винесення на розгляд Українсько-Молдовської міждержавної змішаної комісії питання про обмеження діяльності гранітного кар'єру на території Республіки Молдова, внаслідок негативного впливу його діяльності на стан будівель с. Пороги Ямпільського району Вінницької області.

Транскордонні техногенно-екологічні загрози в Одеській області, у першу чергу, пов'язані з двома великими європейськими ріками - Дунаєм і Дністром.

Протягом 2000-2009 років відбулося 9 транскордонних надзвичайних ситуацій (НС) через забруднення р. Дунаю: у 2000 - 2002 рр. по 2 НС, у 2003 - 2005 р. по одній НС. У 2006 році відбулося 3 аварійні випадки забруднення р. Дунай внаслідок потрапляння нафтопродуктів з плавзасобів.

Більшість цих НС пов'язані із недодержанням Румунією належного стану на гірничо-збагачувальних, металургійних, хімічних підприємствах. Стан дотримання заходів екологічної безпеки на румунських видобувних та гірничозбагачувальних підприємствах незадовільний.

Часті екологічні аварії на території Румунії та систематичні скиди вибраних ґрунтів за течією, яка прямує в українські прикордонні води Дунаю, призводять до підвищеної концентрації у водах і наносах Дунаю нікелю, міді, цинку, кадмію, миш'яку, хрому, кобальту, ванадію, цирконію, вольфраму, молібдену, нафтопродуктів та інших речовин, які забруднюють довкілля. За статистичними даними, щороку у дельту ріки потрапляє близько 43 млн. тонн завислих речовин, а Кілійська дельта стає їх відстійником.

Загрозу для об'єктів довкілля становить розроблення родовища золота і срібла "Рошія Монтане", розташованого в межах водозбірної території притоку річок Дунай та Тиса. Необхідну інфраструктуру для нового рудника на епітермальному золото-срібному родовищі "Рошія Монтане" розвиває Канадська компанія Gabriel Resources Ltd.

Занепокоєння українських експертів, точку зору яких підтримують і угорські фахівці, викликає використання ціанідів на золотодобувному австралійсько-канадсько-румунському СП Gabriel Resources. Компанія планує обробити близько 225 млн. тонн порід, що передбачає застосування щороку 500 тонн ціанідів. Водосховище, де зберігаються відходи, займає площу 500 га. Відпрацьовані шлаки скидаються у покинуті штольні, а також до р. Самош, внаслідок чого шкідливі речовини опиняються на території України.

Небезпеку хімічного ураження (насамперед, повітря і водних ресурсів) становлять підприємства хімічної промисловості, розміщені в прикордонних районах Румунії - комбінат мінеральних добрив (м. Рознов), нафтопереробний завод (м. Георгі-Георгіу-Деж), завод хлорсодових продуктів (м. Борзешть), завод хімічного волокна (м. Ясси), комбінат комплексних добрив (м. Турну-Мегуреле) і завод органічних добрив (м. Кодля).

Потенційно небезпечним є і проект будівництва в м. Галаці сучасної теплової електростанції на вугіллі. За попередніми даними, її потужність може сягати 700-900 МВт. Спорудження та функціонування станції може призвести до значних та шкідливих екологічних наслідків у транскордонному контексті, зокрема щодо впливу на довкілля в українському Придунав'ї.

Упродовж останніх років викликає стурбованість скидання з боку Румунії ґрунтів у Кілійський рукав після проведення днопоглиблювальних робіт. Скиди ґрунту, які здійснює румунська сторона, призводять до додаткового замулення суднового ходу по Кілійському рукаву. Частина забруднених наносів від днопоглиблювальних робіт у Сулинському каналі залишається у Кілійській дельті. Зазначені дії можуть негативно вплинути на функціонування і призвести до вмирання рукавів Степовий, Данаєць, Кислицький, створити умови для перерозподілу водостоку на користь Румунії, що значно погіршить безпеку судноплавства українською частиною дельти р. Дунаю. Через погіршення якості води в Кілійському гирлі, яке є джерелом постачання Вилковського та Кілійського господарських питних водозаборів, створюються передумови для погіршення санітарного та епідемічного стану мешканців населених пунктів Кілійського та Татарбунарського районів.

Відповідно до положень існуючої Угоди між Урядом України та Урядом Румунії про співробітництво в галузі водного господарства на прикордонних водах, визначених у статті 2 пункту 3, "Жодна зі Сторін без попереднього узгодження не буде здійснювати роботи на своїй державній території і не буде вживати ніяких заходів, які

можуть призвести до суттєвих змін режиму течії або якісних змін прикордонних вод".

Гідротехнічні і днопоглиблювальні заходи на судноплавних протоках румунської частини дельти р. Дунаю, які не мають статусу прикордонних вод і не межують з територією України, здійснювалися неодноразово (зокрема, створення штучної дамби для перерозподілу водостоку між Кілійським та Тульчинським гирлами) та призводили до суттєвого зменшення стоку в Кілійському гирлі. Подальше зменшення стоку може негативно вплинути на стан екосистем в українській частині дельти р. Дунаю і функціонування Дунайського біосферного заповідника НАН України, порушити стабільність берегової лінії та обумовити зміни гідрохімічної обстановки в дельті Дунаю у цілому.

Мінімізація негативних наслідків на стан навколишнього природного середовища може бути забезпечена безумовним виконанням положень статей 6, 7, 12 Угоди між Урядом України та Урядом Румунії про співробітництво в галузі водного господарства на прикордонних водах і Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті.

Доцільним є створення робочої групи з відповідних фахівців (наприклад, із залученням співробітників Дунайського біосферного заповідника, Інституту зоології та Інституту ботаніки НАНУ, Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Одеській області) для детальної оцінки ризиків місцевому біорізноманіттю та екосистемам з розробленням відповідних компенсаційних заходів для мінімізації таких ризиків.

Уряд Румунії планує здійснити будівництво у м. Чернаводе (повіт Констанца) сховища для зберігання ядерних відходів, експлуатацію якого планується почати з 2014 р. У цьому місті вже функціонує АЕС "Чернаводе", де експлуатується енергоблок потужністю 700 мВт. 6 травня 2007 року був встановлений другий енергоблок з канадським реактором САКВІІ-6 на 700 мВт.

Румунська сторона планує добудувати ще два реактори (3 та 4). При їх будівництві необхідно враховувати гідрологічні умови р. Дунаю та проведення певних гідротехнічних робіт для забезпечення необхідного рівня води в р. Дунаї, що використовується для потреб АЕС.

У 1997 році на території Республіки Молдова біля с. Джурджулешти, розташованого на суміжній з Одеською областю території (Ренійський район), було розпочато будівництво нафтоналивного терміналу (потужність 2 млн. т/р.).

Основну загрозу навколишньому середовищу Українського Придунав'я в результаті будівництва й експлуатації нафтотерміналу пропускною спроможністю 2 млн. тонн на рік буде становити забруднення р. Дунаю нафтопродуктами. Відстань нафтотерміналу до річок Прут і Дунай складає 1,5 кілометра.

Внаслідок експлуатації терміналу (перевалка, промивання обладнання і нафтотанкерів та скидання баластових вод) певна кількість

нафтопродуктів буде надходити у навколишнє середовище і безпосередньо в р. Дунай. Масштаби забруднення будуть залежати від рівня технологічного забезпечення терміналу, наявності і якості очисних споруд, дотримання експлуатаційних нормативів.

Аварійні випадки будуть мати найбільш небезпечний характер і залежати від типу аварії, часу її локалізації і обсягів нафтопродуктів, що потрапили у навколишнє середовище.

При цьому необхідно зазначити, що гідрологічні умови в районі розташування терміналу (місце впадання р. Пруту в р. Дунай) будуть сприяти поширенню нафтопродуктів уздовж саме української частини р. Дунаю. Крім того, подібне розташування збільшує потенційну небезпеку аварійних ситуацій у разі катастрофічних повеней на Дунаї та Пруту.

Будівництво і подальша експлуатація нафтотерміналу з екологічної точки зору є потенційною загрозою для Придунайського регіону України за наступними напрямками:

- порушення якості питного, технічного і промислового водопостачання, яке здійснюється через водозабори міст Рені, Ізмаїл, Кілія, Вилкове;
- забруднення водних ресурсів, які використовуються для сільськогосподарських цілей (зрошення земель, вирощування рису) та цілей рибного господарства;
- порушення екосистем дельти р. Дунаю, північно-західної частини Чорного моря і Придунайських озер та використання їхніх природних ресурсів (туристично - рекреаційних, рибних і водних);
- загрозу існування об'єктів природозаповідного фонду України.

Для своєчасного та ефективного реагування на надзвичайні ситуації, пов'язані з транскордонним забрудненням басейну р. Дунаю, яке може виникнути внаслідок діяльності порту Джурджулешти, Головним управлінням МНС України в Одеській області зі службою цивільного захисту та надзвичайних ситуацій Міністерства внутрішніх справ Республіки Молдови налагоджено співробітництво щодо забезпечення техногенно-екологічної безпеки Придунав'я.

Важливим аспектом є й те, що термінал будується поблизу таких потужних портово-індустріальних центрів, як Браїла, Галац (Румунія) і Рені (Україна), які створюють інтенсивне техногенне навантаження на екосистему р. Дунаю, у тому числі й унаслідок забруднення нафтопродуктами. Введення в експлуатацію нового нафтотерміналу збільшить цей вплив і негативно позначиться на стані навколишнього середовища регіону.

На думку експертів, у зоні екологічного ризику перебуватимуть не тільки екосистеми дельти р. Дунаю та північно-західної частини Чорного моря, але й об'єкти природно-заповідного фонду України, а саме: Регіональний ландшафтний парк "Ізмаїльські острови", Дунайський біосферний

заповідник, водно-болотні угіддя міжнародного значення озера Кугурлуй і Картал, прирусловий ліс р. Дунаю.

З метою захисту національних інтересів у цьому регіоні необхідно є активізація зовнішньополітичної діяльності, зокрема, розгляд питання щодо правомірності будівництва портових об'єктів (2 причали, 8 нафтових цистерн, залізничні платформи для прийому світлих нафтопродуктів, мазуту, насосна станція тощо) на ділянці, де остаточно не проведено демаркацію кордону між Україною та Молдовою, а також проаналізувати стан дотримання сторонами Договору між Україною і Республікою Молдова про державний кордон.

На XI нараді Уповноважених щодо реалізації Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Молдова (18-19 грудня 2007 року, м. Одеса) Українська сторона звернула увагу Молдовської сторони на щорічне забруднення річки Киргиж - Китай стічними водами виноконьячного заводу (с. Твардиця). Молдовська сторона поінформувала, що до керівництва застосовано адміністративні міри, а питання щодо запобігання скидам взято на контроль Екологічною Службою Тараклійського району Республіки Молдова.

У 2009 році скиди набули систематичного характеру. Незважаючи на ноту Посольства України до Республіки Молдова від 1 липня 2009 року ситуація на р. Киргиж - Китай погіршилася. За даними Ярівської сільської ради Тарутинського району скиди спостерігались у травні-грудні 2009 року.

За результатами гідрохімічних досліджень річки Киргиж-Китай можливо зробити висновок, що протягом останніх років відбувається забруднення річки нафтопродуктами, фосфатами, сульфатами, сполуками заліза, азоту тощо.

На території Одеської області розташовано Кучурганське водосховище, на березі якого у 1964 році побудовано Молдовську ДРЕС на площі 1391,8 га, у тому числі водойми - 1106 га, золошлаковідвал - 272,8 га та гідротехнічні споруди - 13 га.

Після розпаду СРСР та встановлення кордону між державами частина об'єктів Молдовської ДРЕС, у тому числі золошлаковідвали, опинилась на території України. Експлуатація золошлаковідвалів Молдовською ДРЕС здійснюється з порушенням вимог природоохоронного законодавства, а саме: не рекультивуються відпрацьовані площі, не зрощуються золошлаковідвали, які постійно пилять. За попередніми розрахунками, викиди пилу з поверхні споруд золошлаковідвалу становлять більше ніж 41,6 тис. тонн на рік.

Щороку керівництво Молдовської ДРЕС здійснює водообмін, і в р. Дністер скидається близько 20 млн. куб. м води з підвищеним солевмістом і витратами 10 куб. м/сек. Кучурганське водосховище знаходиться у другому поясі зони санітарної охорони Одеського водозабору. Існуюча ситуація становить небезпеку

для якості річної води в районі водозабору.

Експлуатація золошлаковідвалів Молдовської ДРЕС здійснюється з наступними порушеннями вимог природоохоронного законодавства:

- не рекультивуються відпрацьовані площі;
- не дотримуються технологічні вимоги при заповненні секцій;
- не здійснюється зрошення накопичених золошлаковідходів.

Це, в свою чергу, призводить до забруднення атмосферного повітря та ґрунту. За розрахунками фахівців, викид вугільного пилу з поверхні золошлаковідвалу досягає більше 10 тис. тонн на рік.

За наявними даними, Молдовська ДРЕС не зареєстрована у податкових органах України як платник податків і зборів, що дозволяє їй не сплачувати збори за забруднення навколишнього середовища. Як зазначають фахівці, податок за забруднення навколишнього середовища може скласти понад 600 тис. грн. на рік. Крім цього, дозвільні документи на викиди забруднюючих речовин в атмосферу та розміщення відходів на території Одеської області ДРЕС у встановленому порядку не отримувалися.

Під час робочої зустрічі у м. Дністровську Республіки Молдова (ПМР) під головуванням заступника голови Одеської обласної ради Тиндюка М.О. у присутності генерального директора ЗАТ "Молдовська ДРЕС" та заступника Міністра природних ресурсів та екологічного контролю ПМР було проведено нараду щодо розв'язання проблем, пов'язаних з експлуатацією ЗАТ "Молдовська ДРЕС". Було визначено, що вирішення вказаної проблеми можливе лише на міждержавному рівні. З метою мінімізації негативного впливу від експлуатації споруд ДРЕС на екологічний стан Одеської області необхідно:

- ліквідувати золошлаковідвал;
- рекультивувати землі на території Біляївського району;
- провести демаркацію кордону між Україною та Республікою Молдова в місці розташування золошлаковідвалу ДРЕС;
- вирішити питання щодо компенсації українській стороні в особі Граденицької сільради Біляївського району за погіршення санітарного та екологічного стану на їх територіях через забруднення довкілля при експлуатації золошлаковідвалу за період з 1992 року;
- вирішити питання щодо сплати компенсації за забруднення довкілля регіону.

Існує також проблема Кучурганського водосховища, яке розташоване на суміжній території України і Молдови. Для створення технологічно необхідних запасів води вздовж водосховища збудовано дамбу обвалування, через що рівень води у водосховищі піднявся на 3 - 3,5 метра. Для запобігання підтопленню території селищ Кучурган і Лиманське в комплексі з

водосховищем побудовано дренажну систему, яка є технологічною складовою Молдовської ДРЕС, але знаходиться на території України. У зв'язку з відсутністю фінансування дренажна система працює вкрай незадовільно, що призводить до підтоплення прилеглих населених пунктів.

Необхідно додати, що Молдовська ДРЕС щороку навесні здійснює скид води з підвищеним солевмістом в обсягах 20 млн.куб м з водосховища у р. Турунчук (Україна), а влітку - забір води таких же обсягів без відповідного дозволу на спеціальне водокористування. Такі дії суб'єктів господарювання молдовської сторони негативно впливають на екологічний стан р.Турунчук і транскордонного Кучурганського водосховища та не відповідають нормам природоохоронного законодавства України.

Ситуація ускладнюється тим, що ДРЕС розташована на території Придністров'я та не підпорядковується виконавчій владі Республіки Молдова.

На сьогодні назріла необхідність у створенні тристоронньої Комісії в межах Українсько-Румунсько-Молдовської Угоди про співробітництво в зоні природоохоронних територій дельти річок Дунай та Нижній Прут.

Стратегією попередження та реагування на транскордонні надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру є активізація міжнародного співробітництва України з сусідніми державами до, під час та після аварії (включаючи вплив аварій, спричинених стихійним лихом) з метою утвердження відповідної політики, а також посилення та координації дій на всіх рівнях. Основними заходами щодо реалізації цієї стратегії є:

- удосконалення організації управління та взаємодії сил реагування в районах можливих транскордонних надзвичайних ситуацій з метою ліквідації їх наслідків;
- створення системи оповіщення про промислові аварії та спрощення умов переходу кордонів аварійно-рятувальними підрозділами суміжних країн;
- спільне впровадження сучасних рятувальних технологій та розвиток скоординованих наукових досліджень у галузі попередження транскордонних надзвичайних ситуацій;
- здійснення спільних тренувань та навчань, семінарів, конференцій та інших представницьких заходів;
- розроблення спільних норм, критеріїв та процедур у сфері відповідальності, створення надійної інформаційної мережі.

Оцінка ризиків соціальних загроз та тероризму

У 2009 році в Україні продовжувала функціонувати загальнодержавна система антитерористичних заходів.

Забезпечення техногенної та природної безпеки в Україні потребує, у тому числі, ефективного функціонування загальнодержавної антите-

рористичної системи для запобігання актам тероризму з використанням засобів масового ураження на техногенно небезпечних об'єктах.

Впродовж 2009 року в Україні зафіксовано 202 (238 за 2008р.) прояви з ознаками терористичного характеру, з яких розкрито 123 прояви (61,4% загальної кількості зафіксованих, що на 13,4% більше ніж за аналогічний період 2008 року).

Із загальної кількості діянь з ознаками посягань на життя державних чи громадських діячів, інших представників органів влади, осіб або установ, що мають міжнародний захист, злочинів, вчинених суспільно небезпечним способом, та за наявності окремих ознак терористичного акту скоєно 48 (70 -2008р.), з яких 39 (22 - 2008р.) з використанням саморобних вибухових пристроїв (СВП). Погроз вчинення таких дій - 154 (168 - 2008р.), серед яких кількісну перевагу мають усні погрози - 124 (135 - 2008р.), зокрема, анонімні телефонні погрози про замінування державних та інших об'єктів різних форм власності - 109 (98 - 2008р.). Решта 30 (33 - 2008р.) - анонімна кореспонденція з інформацією про готування чи вчинення злочинів, розслідування яких віднесено до компетенції СБ України.

Серед зафіксованих у 2009 року проявів особливого резонансу набули: підриг (лютий) у м. Черкасах за допомогою СВП особистого автомобіля керівника медіа-холдингу "Антенa" Воротника А.Л.; підриг (червень) 3-х СВП в приміщенні Мелітопольського відділення "Ощадбанку"; вибух (червень) СВП у вагоні електропоїзду, який слідував за маршрутом "Знам'янка - Помічна -Колосівка"; вибух (жовтень) СВП у м.Дніпропетровську, внаслідок чого загинув громадянин України Брагінський В.В. (особа, наближена до керівництва ПФГ "Приват").

У загальній структурі проявів з ознаками терористичного характеру суттєвий відсоток (23,7%) складають діяння, вчинені суспільно небезпечним способом, з використанням вибухових речовин та саморобних вибухових пристроїв (СВП) (порівняно з 2008 роком зріс на 41,8%). Натомість, вагомо знизилась питома вага проявів, учинених шляхом підпалу та хуліганських дій (на 39,4%), а також стосовно державних чи громадських діячів, представників органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, судів (на 33,7%).

За мотиваційними приводами домінують анонімні погрози про замінування об'єктів різних форм власності, скоєні з метою зриву роботи державного органу, установи чи підприємства, навчального процесу, а також вирішення соціально-побутових проблем. Серед причин такого роду посягань домінують хуліганські мотиви.

Порівняно з минулими роками відмічається динаміка до зростання (близько 6% щороку) питомої ваги проявів, пов'язаних із спробами впливу на прийняття певних управлінських рішень або з помсти за вже прийняті рішення, бажанням змінити ту чи іншу політичну позицію, що викликає невдоволення у зловмисника, здебільшого

мотивовані погрози та насильницькі дії стосовно представників місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування: 2006р. - 3,8%; 2007р. - 9,4%; 2008р. - 14,6%; 2009р. - 20,5%.

Інша група проявів терористичного характеру мотиваційно зумовлена бажанням зловмисників залякати потерпілих та їх оточення, усунути об'єкт посягання від виконання ним певного роду обов'язків, сподіваючись у такий спосіб розв'язати існуючі майнові або особисті конфлікти.

Основними факторами, що визначають терористичні загрози в Україні, є:

- незаконна міграція та осідання на території України вихідців з проблемних країн Азії та СНД, які тривалий час перебували (перебувають) під впливом ідеологій тероризму та радикалізму;
- напружена ситуація в місцях компактного проживання етнічних груп, сповідуючих Іслам, зокрема в АР Крим і м.Севастополі (невирішеність соціальних проблем кримських татар і населення півострова в цілому, протиборство між кримськотатарськими організаціями (громадами) та проросійськими і козацькими об'єднаннями тощо);
- наявність уразливих потенційнонебезпечних об'єктів паливно-енергетичного комплексу, хімічних, бактеріологічних і військових (із значними запасами засобів ураження, у т.ч. тих, що підлягають утилізації);
- конфлікти в релігійній сфері, присутність деструктивних релігійних культур, що можуть використовувати у своїх інтересах терористичні методи.

Стан техногенного навантаження на території держави обумовлюється наявністю 14535 потенційно-небезпечних об'єктів, з них 5020 підвищеної небезпеки. Аварії на 203 підприємствах можуть призвести до надзвичайних ситуацій регіонального та державного рівня. Найбільша їх кількість зосереджена у Дніпропетровській області - 20, Донецькій - 19, Запорізькій - 14, Львівській - 12, Одеській та Харківській по 10, Сумській та Черкаській по 9, Луганській та в АР Крим по 8, в м. Києві -11.

У 2009р. зареєстровано 8 анонімних повідомлень про замінування транспортних об'єктів (залізничні вокзали, рухомий склад, мости, тунелі тощо). Виявлено 11 випадків пересилання в поштових відправленнях різних речовин. Фактів виявлення небезпечних речовин у поштовій кореспонденції не зафіксовано.

У жовтні 2009 року співробітниками СБУ та МВС на території Бахчисарайського, Сімферопольського, Нижньогірського та Білогородського районів АР Криму затримано 5 представників закордонних радикальної організації. Діяльність незареєстрованої радикальної організації "Ат-Такфір валь-Хіджра" в деяких державах вважається терористичною і заборонена. У ході обшуків у представників групи, окрім зброї, виявлені елементи вибухівки (пластид з

електро-детонаторами, компоненти для створення вибухових пристроїв), пропагандистська література екстремістського характеру, матеріали з тактики виживання і ведення бою у гірській і лісовій місцевості та в населеному пункті, протидії спецназу, карти і плани.

Протягом 2009 року на території України сталося понад 1200 подій, які можна віднести до надзвичайних. Підрозділами СБУ було виявлено значну кількість передумов до виникнення надзвичайних подій та поінформовано відповідні державні органи (понад 100 інформуваних).

Потенційну загрозу безпеці нашої держави можуть створювати зарубіжні терористичні організації, спецслужби іноземних держав, які об'єктивно зацікавлені у дестабілізації обстановки і "експорті" міжнародного тероризму.

Головними чинниками, що посилюють загрозу поширення міжнародного тероризму, залишається перебування в Україні (використовуючи канали студентського обміну, комерційні, нелегальні тощо) прибічників закордонних релігійно-екстремістських та терористичних організацій.

Поширення ісламу в Україні тісно пов'язано з етнополітичним фактором. Враховуючи, що в Україні, насамперед в АР Крим, іслам є досить поширеним релігійним віросповіданням, проблема ісламського фундаменталізму та екстремізму є актуальною і заслуговує на пильну увагу.

Наявна інформація свідчить про те, що на територію України все частіше порівняно з минулими роками прибувають вихідці з Північного Кавказу, члени міжнародних терористичних, релігійно-екстремістських організацій та незаконних збройних формувань, які брали участь у бойових діях на боці бандгруповань, причетних до здійснення терористичних актів або до фінансового та матеріального забезпечення діяльності незаконних збройних формувань (НЗФ).

Підрозділами Служби у взаємодії з іншими правоохоронними органами проводиться робота із запобігання виникненню злочинів проти основ національної безпеки. Зокрема, припинено протиправну діяльність декількох членів ісламістських угруповань та виявлено їхні таємні сховища на території АР Крим. Так, у жовтні 2009 року на території Судакського району виявлено два таємні сховища, облаштовані членами угруповання "Ат-Такфір валь-Хіджра" (організація створена в Єгипті у 1971 році, внесена Держдепартаментом США в список терористичних організацій) для проведення конспіративних зустрічей, навчання, зберігання пропагандистської літератури, керівних документів, навчальних посібників з виготовлення та поводження з вибуховими речовинами та пристроями. В ході огляду зазначених об'єктів виявлено саморобну холодну зброю (мечі, мачете, гумові та дерев'яні кийки), посібники терористично-диверсійної діяльності в умовах бойових дій, спеціальна війська амуніція.

На виконання Національної програми протидії тероризму на 2008-2010 роки СБУ проведено

ситуаційні експерименти в аеропортах "Бориспіль", "Львів", "Запоріжжя", "Кіровоград", "Миколаїв", "Чернівці", "Луганськ", тактико-штабне навчання в КП "Київський метрополітен".

У рамках Плану протидії терактам із застосуванням бактеріальних заходів та доручення Президента України від 19.10.2004 р. № 7/3-01-342т проведено тактико-спеціальні навчання на базі установ протиепідемічного режиму. Також Службою ініційовано створення Указом Президента України № 220/2009 Комісії з біологічної безпеки та біологічного захисту при РНБО України для розроблення Концепції забезпечення біологічної безпеки України.

Також Службою безпеки України в 2009 році підписано 75 міжвідомчих угод і 88 протоколів у сфері боротьби з міжнародним тероризмом, взято участь у підготовці та проведенні понад 20 робочих зустрічей з представниками спецслужб та правоохоронних органів іноземних країн, проведено обмін 170 письмовими інформаційними повідомленнями із спецслужбами понад 25 країни. Також ведуться 4 спільні антитерористичні операції.

Для попередження можливих проявів міжнародного тероризму на території нашої держави протягом 2009 року заборонено в'їзд в Україну терміном на п'ять років понад 100 іноземцям, які підозрюються у причетності до діяльності міжнародних терористичних організацій.

Виходячи із вищезазначеного, з метою запобігання техногенним аваріям доцільно:

- запровадити систему заходів щодо завчасного проведення комплексу організаційних, інженерно-технічних та інших профілактичних робіт для запобігання найбільш вірогідним для регіону (галузі) надзвичайним ситуаціям природного і техногенного характеру;
- удосконалити системи спостережень і контролю, насамперед, із сейсмологічних, гідрогеологічних, гідрометеорологічних, технологічних та епідеміологічних питань, організації взаємодії і сталого зв'язку між суб'єктами державного моніторингу та органами управління цивільного захисту з питань оперативного надання інформації щодо провісників надзвичайних ситуацій та у разі їх виникнення;
- сформувати у регіонах матеріальні резерви в обсягах, що забезпечать проведення невідкладних робіт, пов'язаних з ліквідацією наслідків надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру;
- посилити контроль за організацією узгодження містобудівної проектної документації, в тому числі інженерно-технічних заходів цивільної оборони;
- посилити контроль за технічним станом засобів виробництва та своєчасним проведенням регламентних робіт на об'єктах підвищеної небезпеки.

Окремо слід звернути увагу на стан зберігання радіоактивних відходів. Так, територія Київського міжобласного спецкомбінату "Радон", де знаходяться речовини, які вилучені при ліквідації радіоактивних аварій, через відсутність фінансування охороняється не воєнізованим підрозділом МВС України, а особами пенсійного віку. У м. Донецьку до цього часу не вирішено питання перезахоронення радіоактивних відходів, що знаходяться на території підприємства з виробництва хімічних виробів.

З метою запровадження зарубіжного досвіду у сфері ядерного нерозповсюдження та протидії ядерному тероризму, ядерної політики та ядерної безпеки слід активізувати роботу Міжвідомчої експертної ради, діяльність якої має сприяти:

- створенню нормативно-правової бази для боротьби з незаконним обігом ядерних та інших радіоактивних матеріалів;
- встановленню чіткого розподілу відповідальності у цій сфері та впровадженню ефективних механізмів взаємодії і взаємоінформування із застосуванням сучасних технологій;
- оснащенню відповідних підрозділів правоохоронних органів, Держмитслужби України приладами та обладнанням дозиметричного і радіометричного контролю, а також обладнанню пунктів пропуску на державному та митному кордонах стаціонарними (портальними) моніторами радіаційного контролю, пошуковими та кишеньковими приладами тощо.

У галузі запобігання та ліквідації наслідків транскордонних надзвичайних ситуацій:

- удосконалити організацію управління та взаємодію сил реагування в районах можливих транскордонних надзвичайних ситуацій;
- спростити умови переходу кордонів аварійно-рятувальними підрозділами сусідніх країн;
- розробити та впровадити спільні плани аварійно-рятувальних дій;
- здійснити спільні тренування та навчання, семінари, конференції;
- створити спільні інформаційно-моніторингові мережі.